

tem, opportunitatem et curiositatem ab amplitudine tua omni studio amplectendum : atque una cum ceteris innumeris pulcherrimis numismatibus ac marmoreis statuis antiquorumque memora(n)dis monumentis, quae ab hoc Jovis regno in inclitam Venetorum civitatem est allatura, hoc unum : praecipue eximium preclarumque opus tot annis ab omnibus peroptatum tanquam preciosissimam gemmam secum afferendum esse censeo. Ἡ μαρτυρία τοῦ Barocci προσθέτει μίαν εἰσέτι ἀπόδειξιν τῆς συστηματικῆς λεηλασίας, τῆς ἀσκουμένης εἰς βάρος τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι ὁ αὐτὸς Francisco Barocci, ἔγραψε «ἐν τῇ τῶν Ἑνετῶν πανευδαίμονι πόλει» τὸ 1588 μέρος τοῦ κώδικος Lond. Burn. 105, κατὰ τὸν πίνακα Vogel-Gardthausen.

Καὶ ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ τῶν Χρησμῶν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, θεωρῶ χρήσιμον νὰ σημειώσω ἐνδιαφέρουσαν ἀνέκδοτον προφητείαν περιεχομένην εἰς τὸν κώδικα Oxon. Laud. graecus 52, f. 83r., εἰς σχόλιον ἐπὶ τῶν Χρησμῶν : «Οὐαί σοι νῆσος Κρήτης, διὰν οἱ Ἀγαρινοὶ ἔλθωσι καὶ κυριεύσωσι καὶ πόλεμος γενήσεται ἀναμέσον Ἰσμαηλιτῶν καὶ Ρωμαίων εἰς τόπον λεγόμενον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μελικῆς»*. Ὁ κῶδιξ ἔχει γραφῆ τὸ 1568 ὑπὸ τοῦ κωδικογράφου ἐκ Κυδωνίας Ἀντωνίου Ἐπισκοποπούλου, ἡ δὲ προφητεία φαίνεται ὅτι ἐγράφη ἐξ ἀφορμῆς τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κύπρον.

2.

ΔΥΟ ΚΡΗΤΕΣ ΚΩΔΙΚΟΓΡΑΦΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΜΕΩΝΑΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΣ ΛΑΜΠΑΡΔΟΣ

Οἱ ἐν Κρήτῃ φιλόλογοι πρὸ τῆς εἰς τὴν νῆσον καθόδου πολυαρίθμων καὶ ἀξιολόγων λογίων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) δὲν ἦσαν βεβαίως πολλοί, ὅπως δύναται τις νὰ βεβαιωθῇ ἐκ τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ τούτων παρὰ Vogel-Gardthausen¹. Οὐδὲ κατώρθωσαν οὗτοι νὰ δημιουργήσουν ἀξιόλογον κέντρον

*] [Σημ. Συντ. Διὰ τὸν Μέλινα βλ. καὶ «Κρητικά Χρονικά» Β' (1948) σ. 71].

¹) Vogel-Gardthausen, Die griechischen Schreiber der Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909. Εἰς τοὺς Κρητας κωδικογράφους πρὸ τοῦ 1453 δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Ἰωάννης μοναχός, ὅστις ἔγραψε τὸν Cod. Vatic. 376 (Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης μετὰ σχολίων). Ὁ Ἰωάννης

πνευματικῆς ζωῆς, μάλιστα διὰ τὴν κλασσικὴν παιδείαν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐπίμονος ἀλλὰ καὶ ματαία προσπάθεια τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστόλη πρὸς ἴδρυσιν κέντρου ἀνωτέρων σπουδῶν². Ὁπωσδήποτε ὁμως εἶχον δημιουργήσει κατάλληλον πνευματικὸν κλίμα, ὅπου ἠδυνήθησαν νὰ ζήσουν ἐργαζόμενοι καὶ δημιουργοῦντες παράδοσιν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν τοῦ Βυζαντίου εἰς Κρήτην καταφυγόντες φιλόλογοι.

Ἡ συμβολὴ τῶν Κρητῶν κλασσικῶν φιλολόγων τοῦ 16. καὶ τοῦ 17. αἰῶνος διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι ἤδη, ἔστω καὶ εἰς γενικὰς μόνον γραμμάς, γνωστὴ³. Ἐπίσης γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ μαθητεία τῶν Κρητῶν εἰς τοὺς φυγάδας τοῦ Βυζαντίου, καίτοι ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀναγκαιοῖ εἰσέτι μεγάλη ἐργασία. Ἐλάχιστα ὁμως εἶναι γνωστὸν τί ἀκριβῶς ἦσαν οἱ Βυζαντινοὶ κατελθόντες εἰς Κρήτην.

μοναχὸς τοῦ κώδικος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἀποδέκτην τῶν δύο ἐπιστολῶν Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου Ἰωάννην (βλ. ἐν τῇ ἐκδόσει Εὐγενίου Βουλγάρεως, Γ' τόμος σ. 178 - 9 καὶ 180 - 2) Σημειῶ ἐνταῦθα παρενθετικῶς ὅτι αἱ πρῶται δεκαπέντε ἐπιστολαὶ Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου περιέχονται εἰς τὸν Cod. Misc. Graecus 242, ff. 87r-115, καὶ τοῦτο ἄς προστεθῇ εἰς τὰ γνωστὰ περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρός. Εἰς τὴν ἐκτενῆ καὶ θερμὴν ἐμμετρον ἀφιέρωσιν τῆς ἐργασίας του εἰς τὸν Ἰωσήφ Βρυέννιον — σελ. 262 τοῦ Cod. Vatic. 376 ὀλόκληρον τὸ κείμενον παρὰ Devreese R., Codices Vaticani Graeci, II, 1937, 70 — ὁ Ἰωάννης μοναχὸς ἀναφέρει ὅτι ἀντέγραψε τὸ κείμενον τοῦ Διονυσίου καὶ προσέθεσε τὰ σχόλια κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου:

*«οὕτως ἔχοντα τίς ὁ κινήσας βία;
Ἔρωσ Ἰωσήφ, σεβαστοῦ Βρυεννίου,
ὅστις ἔνυξε χεῖρα ναρκῶσαι μόλις,
Διονύσιον εἰς τὸ γράψαι τὸν μέγαν
καὶ νοῦν ὁμοιον εἰς σχολίων ἐκθέσεις».*

Ὅτι ὁ Ἰωάννης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βρυεννίου ἦτο μοναχὸς, δυνάμεθα, νομίζω, νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς διεξοδικῆς περιγραφῆς τοῦ μοναστικοῦ βίου εἰς τὴν μονὴν Στουδίου (Α' ἐπιστολὴ τοῦ Βρυεννίου πρὸς τὸν Ἰωάννην) ὅτι εἶχε ἐνδιαφέροντα κωδικογραφικὰ γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς Β' ἐπιστολῆς ὅτι ἦτο τέλος Κρής καθίσταται λίαν πιθανὸν ἐκ τοῦ ὅτι διαμένει ἐν Κρήτη, ὅπου ὁ Βρυέννιος ἀποστέλλει τὰς ἐπιστολάς του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἄν ἡ ταῦτις εἶναι, ὡς πιστεύω, ὀρθή, ἀφ' ἐνός γνωρίζομεν ἕνα ἐπὶ πλεόν κωδικογράφον Κρητὰ πρὸ τῆς Ἀλώσεως, ἀφ' ἑτέρου καθίσταται ἡμῖν γνωστὸς ὁ τέως ἄγνωστος Ἰωάννης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βρυεννίου.

²) É. Legrand, Bibliographie Hellénique II, Paris 1885, 244 - 250, ἐπιστολαὶ 28η καὶ 29η, πρὸς τὸν Βησσαρίωνα.

³) Ἐνδιαφέρουσαν περίπτωσιν ἐπραγματεύθη ὑποδειγματικῶς ὁ E. Powell εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ μελέτην «The Cretan Manuscripts of Thucydides, «Classical Quarterly» XXXII (1938), 103-8.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο κεφάλαιον σημαντικὴν συμβολὴν ἀπετέλεσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Silvio Giuseppe Mercati δημοσίευσις εἰδικῆς μονογραφίας⁴, ὅπου οὗτος συγκεντρώνει τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας περὶ τοῦ λογίου κωδικογράφου Ἰωάννη Συμεωνάκη, Πρωτόπαπα τοῦ Χάνδακος, καὶ δημοσιεύει ἐνδιαφέροντα ἀνέκδοτα κείμενα αὐτοῦ. Ἡ μικρὴ αὕτη ἐργασία ἀποτελεῖ λαμπρὰν συμβολὴν καὶ γενικώτερον εἰς τὴν μελέτην τῆς κλασσικῆς φιλολογίας τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης κατὰ τὸν 15. αἰῶνα. Τόσον ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ὅσον (καὶ ἐκ τῶν κειμένων γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Συμεωνάκης ὄχι μόνον ὑπῆρξεν ἀξιόλογος κωδικογράφος — περὶ τῆς κωδικογραφικῆς ἐργασίας τούτου ἐναργῆ εἰκόνα παρέχει ὁ Mercati —, ἀλλὰ καὶ καλλιεργημένος διανοούμενος. Οὕτω γίνεται φανερόν ὅτι οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φιλόλογοι οἱ εἰς Κρήτην κατελθόντες εὗρον ἔδαφος ἤδη προετοιμασμένον διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔργον.

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων κειμένων τὰ ὅποια ἐδημοσίευσεν ὁ Mercati πέντε προέρχονται ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰωάννην Συμεωνάκη⁵: Ἐκ τῶν ἄλλων δύο τὸ ἓν προέρχεται ἐκ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἐπίσης ἀξιολόγου κωδικογράφου Πέτρου Λαμπάρδου — ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Συμεωνάκη⁶ —, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τοῦ κωδικογράφου Ταβουλάρη, τοῦ καταγομένου ἐκ τοῦ χωρίου Αὐξέντι⁷. Τὸ τελευταῖον κείμενον, καίτοι δὲν σχετίζεται ἰδιαιτέρως μὲ τὸν Συμεωνάκη, ἐδημοσιεύθη ὡς ἐνδεικτικὸν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς νήσου κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 15. αἰῶνος, δηλ. πρὸ τῆς καθόδου τῶν φιλολόγων τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Mercati δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν κριτικὴν τῆς κωδικογραφικῆς ἐργασίας τοῦ Συμεωνάκη. Καθ' ὅσον εἶμαι εἰς θέσιν νὰ κρίνω, οὐσιαστικῶς ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀντιγραφομένων κειμένων. Τὰ καλὰ ἄλλως χειρόγραφα θὰ φέρουν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν Κρήτην οἱ φυγάδες φιλό-

⁴) Silvio Giuseppe Mercati, Di Giovanni Simeonachis, protopapa di Candia, Studi e Texti 123 (Miscellanea Giovanni Mercati III 1946), 312 - 341.

⁵) Τὰ ἀκόλουθα: α) *Εἰς τὴν γένεσιν τοῦ τιμίου προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου* Vat. gr. 1122, β) *Διὰ αἰχμαλώτους*, Paris gr. 2027, γ) *Ἐπιτάφιος εἰς Ἰωάννην τὸν Κάκον*, Barocci gr. 111, δ) *Μονοδία εἰς τὸν θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ Μυλαίου, μοναχοῦ γενομένου Καλλίστου*, Ottob. gr. 411, καὶ ε) διαφόρους παρασελιδίους σημειώσεις τοῦ αὐτοῦ κώδικος.

⁶) Ἐν Bodl. Miscell. 242.

⁷) Ἀξέντι, χ. τῆς ἐπαρχίας Μονοφατισίου, οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀγ. Βαρβάρας. Στίχοι τοῦ Ταβουλάρη περιέχονται εἰς τὸν κώδικα Barocci gr. 146.

λογοὶ ἐκ τῶν μεγάλων ἐργαστηρίων τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Συμεωνάκης ἐμφανίζει πολὺ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον ὡς ἄνθρωπος παρὰ ὡς φιλόλογος: Πρωτόπαπας αὐτὸς τοῦ Χάνδακος, ἀντιγράφει ἀρχαῖα χειρόγραφα, ἀλληλογραφεῖ, λαμβάνων καὶ δίδων δῶρα, μετ' ἀνωτέρων ἀξιωματῶν τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας, ἔχει ἰδίαν σχολὴν καὶ ἰδίας ἀπόψεις ἐπὶ φιλολογικῶν θεμάτων καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐμπνέῃ νέους ἀνθρώπους εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς των. Γενικῶς εἶναι τύπος ἀνθρωπιστικὸς καὶ ἐξόχως συμπαθῆς.

Πρὸς καλυτέραν ἐνημέρωσιν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου κωδικογράφου καὶ μαθητοῦ τοῦ Συμεωνάκη, τοῦ Πέτρου Λαμπάρδου, ἐκδίδω συμπληρωματικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Mercati δημοσιευθεῖσαν ἐπιστολὴν τούτου, δύο ἄλλα κείμενα ἐπιστολῶν, ἅτινα ἀντέγραψα ἐκ χειρογράφων τῆς Bodleian Library τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1948, ἀφορμὴν ἀκριβῶς λαβὼν ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ Mercati. Τὰ κείμενα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀγνωστα εἰς τὸν τελευταῖον, πλὴν οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰ ἴδῃ καὶ τὰ μελετήσῃ⁸⁾. Ἡ δημοσίευσίς τῶν δύο τούτων κειμένων ἐνταῦθα ἄς θεωρηθῇ ὡς φόρος τιμῆς πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν μελετητὴν τῆς γραμματείας ἡμῶν.

Cod. Bodl. Misc. gr. 242, ff. 215v - 216r

Τῷ παναρέτῳ καὶ ἰσαγγέλῳ πατρὶ Καλλίστῳ ἱερομονάχῳ, Πέτρος ὁ Λαμπάρδος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. 215 v

«Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτην» ἐν τῷ Ἀπομνημονευμάτων πρώτῳ Ξενοφῶν ὁ ρήτωρ καὶ ἱστορικὸς φησὶ «ὡς ἄξιός εἴη θανάτου τῆ πόλει, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων» καὶ ἄλλα κατηγοροῦντες ἢ μᾶλλον συκοφαντοῦντες καὶ αὐτοῦ μύρια. Οὐ πολὺ δ' ἔμπροσθεν τοῦ κειμένου αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ γλυκύτατος ρήτωρ φανερὸν αὐτὸν ἐν τῷ θύειν εἶναι ὁμολογεῖ καὶ κατ' αὐτοῦ ἀδίκως λέγοντας ἐκείνους ὑποδεικνύει. Τί βούλεται μοι Σωκράτης τοῖς γράμμασιν ἐπεισαγόμενος | ἢ ὅτι τῶν ἐκείνου καὶ ἐπ' ἐμὲ 216 r ὁμοίαι συνέβησαν συκοφανταίαι; Καὶ ἐγὼ ἄρα τουτιονὶ βούλομαι λέγειν τὸν λόγον, δὲν πολλάκις ἐθαύμασα, τίσι ποτὲ λόγοις ὑμᾶς κακόβουλοι καὶ αἰσχροτάτοι καὶ ρυπαρώτατοι ἔπεισαν ἄνθρωποι 15 κατ' ἐμοῦ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα λέγοντες, ἀδικοῦντες καὶ ψευδόμενοι. Ἀλλ' αἰσχυνθήτωσαν, τῆς ἀληθείας, μᾶλλον δὲ τοῦ Χρι-

⁸⁾ «Per le interruzioni della guerra e per le difficoltà postbelliche», ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, αὐτόθι σ. 324.

στοῦ ἀντισιτάται. Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Εἰ οὖν ἀληθείας εἰσὶν ἀντισιτάται, τοῦ Χριστοῦ ἄρα εἰσὶν ἀντισιτάται. Ἄλλ' ἀρκούντως ἐν τούτοις. Πληροφορίας γὰρ ἕνεκεν καὶ οὐ πολυλογίας πρὸς
 20 σὲ τὸν ἰσαγγέλον, τὸ καὶ πάντως πάντων κάλλος τῶν ἀρετῶν, τουτοῦ γέγραφα τὸ γραμματίον. Σὲ λέγω, Κάλλιστον ἱερομόναχον, τὸ γλυκύτατον ἐν ἐμοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Καὶ ἄλις. Οἶμαι γὰρ σε δι' ὀλίγων τὰ πάντα γνώσειν ρήματα. Περὶ δὲ τῆς ἐμῆς ἐκ τῶν ὧδε ἀποδημήσεως, ἐν Κυρίῳ χαῖρε, τιμιώτατε πάτερ.

5 Φησί καὶ ἱστορικὸς cod. || 11 ὅμοια cod. || 12 ὄν : τὸν cod.

Bodl Misc. gr. 242, 216v - 217r.

Τῷ θεοφιλεῖ καὶ πεπαιδευμένῳ πατρὶ Ἀνθίμῳ ἱερομονάχῳ πνευματικῷ τ' ἀνδρὶ, Πέτρος ὁ Λαμπάρδος χαίρειν.

Εἰ οἶδας, οἶμαι, τίς ἢ τῆς πλεονεξίας ἐστὶ ζημία, οὐχ οὕτως
 σε ὁ τῶν ἀλλοτριῶν κτημάτων ἕως κατεδαπάνησεν ἄν. Τί τοῦτ'
 5 ἐστὶν, ἰσαγγέλων πρῶτιστε, τὸ τὴν σὴν ἁγίαν ψυχὴν | πρὸς ἄλλο- 217 r
 τριῶν ὡς ἔφην κτημάτων ἐπιθυμίαν εἰσάγον; Πῶς οὐκ ἀπλουστέρω ἰλαρῶ τῷ προσώπῳ ἐκ τῶν σῶν τηβέννων ἢ διαχρύσων πέπλων ἢ ἄλλο τι ὅσα ἐν μερόπεσι δέρκειν ἢ χρᾶσθαι πρὸς τοῦ μεγάλου καὶ παντοεργοῦ θεοῦ κεχάρισται, μετέδοικας ἄν; Εἰ τ'
 10 ἀλλότρια ἢ τῆς πλεονεξίας σὲ δύναμις οὐκ ἀφίησιν ἀποδοῦναι τοῖς κτήτορσιν, οὐ πρὸς σοῦ τὴν τῶν Ψαλμῶν βίβλον ἐζητήσαμεν ὡς πρὸς τοῦ κτήτορος, Νικολάου Καλοσυνᾶ, εἰ τοῦνομα οὐκ ἐπίστασαι. Αὐτὸς δέ, ὡς καλὸς ἀνὴρ, ἀσμένως τὸν παῖδα πρὸς σέ, πάτερ, ἔστειλεν, ἵνα τὴν βίβλον πρὸς ἡμᾶς ἀποστελῆς. Σὺ δὲ ὑπὸ
 15 τῆς ἀνωτέρω γεγραμμένης πλεονεξίας κατεχόμενος οὐκ ἔστειλας. Τίποτ' ἄρα τὴν βίβλον οὐ δίδεις; Ἀνταπόδος, εἰ βούλει, οὐχ' ὡς σὴν, ἀλλ' ὡς ἀλλοτρίαν, τὰ δὲ σὰ κάτεχε ἰσχυρῆς τῆς παλάμῃσι πιέζων αὐτά, ἀντίχειρα μὴ τοσοῦτον θλίβων ἐν τῷ πιέζειν, ἵνα μὴ ταῖς ἀρμογαῖς θλιβεῖς ἀδυνατήσῃ, εἴτ' ἐν τῷ γράφειν εἴτ' ἐν τῇ
 20 τῆς χειρονομίας συστροφῇ. Μέγα σὲ γὰρ μουσικὸν ἢ φήμη δηλοῖ, ὥστε σὲ καὶ αὐτῷ τῷ Ὄρφει πολλάκις συγκρίνειν οὐκ ἀπανεργεται. Ἐρωσο τοίνυν καὶ τῶν ἀλλοτριῶν ἴσθι ὅτι τὸ ἐρᾶν ἐπισηφαλὲς καὶ ἐπόλεθρον.

11 κτήτοσιν cod. || 2 βίβλων ὡσὴν ἐζητήσαμεν πρὸς τοῦ κτήτορος ἐζητήσαμεν cod. || 20 θλιβῆς cod. || 23 ὅτι : τι cod.

Τὰ κείμενα τοῦ Πέτρου Λαμπάρδου, τὸ ἐν ὑπὸ Mercati δημοσιευθὲν καὶ τὰ δύο ὑπ' ἐμοῦ ἀνωτέρω, ὡς καὶ ὁ ἀνέκδοτος ἐπικήδειος λόγος πρὸς τὸν ἱερομόναχον Νεῖλον τὸν Φιλάρετον⁹⁾, δὲν παρουσιάζουν βεβαίως γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Μᾶς βοηθοῦν ὅμως νὰ γνωρίσωμεν ἓνα τῶν μαθητῶν τοῦ Συμεωνάκη¹⁰⁾. Ἐπίσης μᾶς εἰσάγουν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀνθρωπιστῶν τῆς Κρήτης κατὰ τὸν 15. αἰῶνα, εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνον, ὅστις συνεδύαζε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν παράδοσιν, τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμόν καὶ τὸν ἐνετικὸν πολιτισμόν, κόσμον ὅστις βραδύτερον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν φιλολόγων τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὴν Δύσιν θὰ δημιουργήσῃ τὸ μέγα οἰκοδόμημα τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἑκατονταετίας 1550 - 1650.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

⁹⁾ Πέτρου τοῦ Λαμπάρδου, Λόγος ἐπικήδειος εἰς Νεῖλον ἱερομόναχον τὸν Φιλάρετον, Barocci gr. 65, ff. 9-15.

¹⁰⁾ Ὅτι ὁ Πέτρος Λαμπάρδος ἦτο μαθητὴς τοῦ Συμεωνάκη, λέγει αὐτὸς οὗτος: Mercati, VI 338. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κειμένου συνάγεται ὅτι δὲν κατήγετο ἢ τουλάχιστον δὲν ἔζη εἰς τὸν Χάνδακα. Ἐπειδὴ ὁ ἐπικήδειος διὰ τὸν ἱερομόναχον Νεῖλον ἔχει γραφῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16. αἰῶνος (Coxe H., Catalogi Codicum manuscriptorum bibliothecae Bodleianae, I, 100), ὁ Λαμπάρδος ἢ θὰ ἦτο νεώτατος, ὅταν ἔγραφε τὴν πρὸς τὸν Συμεωνάκην ἐπιστολὴν ἢ πολὺ γέρον, ὅταν ἀπήγγελε τὸν ἐπικήδειον τοῦ Νεῖλου.